

У 1982 р. Ф. отримав премію Бельгійського національного фонду наукових досліджень, у 1992 р. у співавторстві з К. Френчем — премію за найкращу фінансову статтю, у 2007 р. — премію Американської фінансової асоціації за видатні досягнення в галузі фінансів. У 2005 р. оголошений першим володарем щойно заснованої премії «Deutsche Bank Prize» в галузі фінансової економіки.

Література: 1. Фундаментальные идеи финансового мира: эволюция.

М. В. Довбенко

**ФЕДОРОВИЧ
ЛЕВ ВАСИЛЬОВИЧ**
(1854 — р. с. невідомий)

*Федорович
Лев Васильевич*

— український економіст, статистик, фінансист, який досліджував грошово-кредитне господарство, будучи професором кафедри політичної економії та статистики Новоросійського (Одеського) університету.

Ф. успішно закінчив юридичний факультет Санкт-Петербурзького університету і деякий час залишався там для викладацької роботи. У 1881 р. захистив магістерську дисертацію на тему «Житлові приміщення робітників» при Московському університеті, обґрунтувавши необхідність втручання уряду для пом'якшення класових антагонізмів.

Маючи українське коріння, перспективний учений повертається до України. У квітні 1884 р. його обирають доцентом кафедри політичної економії Новоросійського університету. Проте бажання розвиватися далі змушує його за власний кошт продовжити навчання за кордоном. Після повернення Ф. представив у 1888 р. докторську дисертацію на тему «Теорія грошового та кредитного обігу». Захист дисертації відбувся в Київському університеті св. Володимира. Новизна наукового підходу та глибина дослідження справили позитивне враження на вчену раду університету. Ф. запрошено до викладацького складу. У травні 1888 р. його призначили професором політичної економії та статистики. На цій посаді вчений працював до 1895 р., проте співпраці з Новоросійським університетом не поривав. Там публікувалися його основні праці.

Крім згаданих, відомі такі дослідження Ф.: «Історія і теорія статистики» (1894), «Історія політичної економії від найдавніших часів до Адама Сміта» (1900), «Теорія політичної економії. Частина I. Загальні поняття. Виробництво і розподіл цінностей» (1901), «Теорія політичної економії. Частина II. Обіг та споживання цінностей» (1901).

Для фінансистів остання робота важлива тим, що вчений розробив методологічні засади теоретичних досліджень економіки. У їх основу він ставить людину, її потреби та проблеми. Потреби зумовлені залежністю людини від зовнішньої природи, й знаходять вираження у відчутті «недостачі, поєднаному з прагненням до її усунення».

У контексті фінансової науки Ф. досліджував грошовий та кредитний обіг, що відображено у праці «Теорія грошового і кредитного обігу» (1888). Ця робота складається з трьох частин і присвячена питанням природи, сутності й цінності грошей, виявленню закономірностей та еволюції грошового обігу (перша частина — питання грошового обігу, друга — кредитного обігу, третя — паперово-грошового обігу).

Український учений не визнавав раціоналістичної концепції походження грошей, в основу якої було покладено визначення суті грошей як результату суспільної домовленості та визна-

чення цінності грошей урядовими рішеннями. Проти цієї концепції виступала класична школа, представники якої започаткували еволюційну концепцію — гроші з'явилися поза волею людей як наслідок тривалого розвитку обміну з виділенням особливого товару, що виконував роль грошей у великому товарному світі. Проте ідеї раціоналістичної концепції, корені якої відходять ще до Стародавньої Греції (Аристотель), витримали випробування часом.

Ф. у числі перших українських учених розмежовує економічну та юридичну сфери у грошовому обігу. Із цього приводу він зазначає: «Гроші є платіжним засобом самі по собі, не потребуючи законодавчих постанов. Санкція закону є справою лише зручності. <...> Якщо закон не обмежується санкцією існуючих відносин, а встановлює нові, що не випливають із самої сутності речей, то в суспільному господарстві з'являються патологічні явища».

Для гармонійного співіснування реального і грошового господарства величина попиту на гроші виражається всією сумою товарів, що пропонуються для продажу. Цей взаємозв'язок має і зворотну сторону, адже величина пропозиції грошей виражається всією сумою грошей, що призначені для купівлі цих товарів. Отже, як стверджує український учений-економіст, зв'язок між кількістю грошей та її впливом на ціни не підлягає сумніву: що більша кількість товарів обмінюється на дану кількість грошей, то цінність останнього вища або що те ж саме — тим ціна товарів нижча, і навпаки. Цей закон звичайно виражають словами: цінність грошей обернено пропорційна ціні товарів.

Водночас Ф. указує на те, що кількісна теорія зовсім не відкидає впливу на цінність витрат виробництва, визнаючи за ними значення середньої величини, довкола якої коливається ціна виробленого товару. Особливість грошового господарства в тому, що зв'язок між кількістю і цінністю для грошей є більш тісним і більш наочним, ніж в реальному господарстві для вироблених товарів. Український учений пояснює це тим, що на ринку пристосування пропозиції благородних металів до змін попиту відбувається набагато повільніше, ніж інших вироблених товарів.

На основі аналізу вчений доходить висновку, що максимум грошового обігу, необхідного для країни або місцевості, можна визначити за вищою сумою платежів, які доводиться здійснювати одночасно протягом певного періоду часу. Він вказує на практичне значення подібної статистики для ефективного функціонування банківської справи та визначення характеру коливань попиту, аналізу причин і характеру таких коливань.

На відміну від прихильників класичної школи, Ф. вважав, що урядове втручання в грошовий обіг є необхідним. На тлі загального визнання ідей ліберальної економіки, коли більшість економістів пропагують невтручання держави в економіку, а сама ідея металевих обігу базується на постулаті самодостатності такого обігу (з огляду на вивчення досвіду і практики системи паперово-грошового обігу), український учений говорить про необхідність активної політики уряду у сфері фінансів і вимагає державного регулювання грошового обігу. Це свідчить про те, що Ф. навіть у межах металістичної концепції висловлював схильність до монетаризму, теоретичні основи якого тільки почали окреслюватися.

Поширення банкнот як розвинутої форми кредитних грошей у Росії наприкінці XIX ст. привернуло увагу економістів і фінансистів-практиків до питань розвитку кредиту як важливої складової піднесення ринкової економіки. Новий етап у розвитку грошового обігу був пов'язаний, насамперед, з витісненням металу кредитними грошми, поєднанням державних і приватно-комерційних банків, широким використанням не тільки державних паперових грошей, але й банківських білетів. Поступово на зміну ювелірам, купцям та міняйлам прийшли професійні банкіри. Саме вони брали зобов'язання приймати вклади, використовувати гроші, отримувати прибуток і ділитися

частиною цього прибутку з вкладниками. Так з'явилися проценти за кредит банку, що певною мірою стримувало приплив грошей до банків.

Кредит став подібним до колеса господарської діяльності. Дослідження кредитного обігу Ф. будує на принципах, викладених у загальній еволюційній грошовій теорії. Виникнення і розвиток кредитних відносин учений пов'язує з еволюцією виробництва й обміну. Проте якщо поява в обігу грошей означала кінець натурального обміну і перехід до товарно-грошового, то розвиток кредиту дав можливість банкам збільшувати або зменшувати сумарну пропозицію грошей в економіці. Такої можливості не існувало, коли банки випускали банкноти і депозити, кількість яких точно відповідала обсягу золота, що зберігалось в банку. Тому кредитні зобов'язання не мають самостійної, внутрішньої цінності: їх цінність — похідна. Ф. визначає кредит як різновид обміну, при якому взаємна передача цінностей роз'єднана в часі.

Більш детально аналізуючи грошове господарство країни в ринкових умовах і стан грошового ринку, Ф. указує на можливість заміщення грошей кредитом. Проте він виступає проти ототожнення поняття «кредит» з поняттям «капітал» (кредит переміщує цінність, а капітал створює її). Щодо заміни грошей кредитом, то він писав: «У певних умовах переміщення цінностей здійснюється зручніше за допомогою кредиту, ніж за допомогою дзвінкого металу, тому на практиці в багатьох випадках кредит заміняє собою гроші у їх функції мінового посередника, унаслідок чого кількість останніх, необхідна для обігу товарів країни або місцевості, скорочується».

Для праць Ф. була характерна глибина дослідження. Тому для з'ясування міри, за якою кредит може слугувати збереженню грошей, український учений досліджує різноманітні форми кредиту. Первинний банківський білет як безстроковий вексель банкірів, що оплачувався за вимогою золотом (сріблом), був найзручнішою й найуживанішою формою боргових зобов'язань. Вони випускалися у великих купюрах і слугували лише для комерційних розрахунків між індивідами, відрізняючись від векселів і чеків універсальністю та призначенням — бути особливим засобом обігу разом з монетами. Водночас повністю прирівняти банківський білет до повноцінних грошей неможливо.

Важлива сфера досліджень ученого — виявлення впливу грошей на ціни. Ф. критично розглядає існуючі концепції двох основних напрямів у теорії — металістичної та банківської шкіл, представники яких активно вели наукову дискусію з цього питання, і робить висновок: «Кредит може здійснювати вплив на ціни лише настільки, наскільки він замінює гроші в обігу і, відповідно, наскільки сприяє зменшенню їх кількості. Сприяття зменшенню кількості грошей кредит може тільки: по-перше, шляхом заміни одного зобов'язання іншим, для чого найбільш придатними є спеціально пристосовані для цієї мети банківські білети, які до того ж мають найбільшу обіговість, і, по-друге, шляхом зарахування взаємних зобов'язань».

П. І. Юхименко, В. М. Федосов

**ФЕЛДСТЕЙН
МАРТІН**
(н. 1939)

*Feldstein
Martin*

— відомий американський економіст, основоположник нової галузі науки — економіки охорони здоров'я.

Народився 25 листопада 1939 р. в м. Нью-Йорку (США). У 1961 р., після закінчення Гарвардського коледжу зі ступенем бакалавра гуманітарних наук, прийнятий на медичний факультет